

FORUM MŁODYCH PEDAGOGÓW

Rocznik Pedagogiczny 38/2015
PL ISSN 0137-9585BEATA KUNAT
Uniwersytet w BiałymstokuENTUZJAZM, ZAANGAŻOWANIE, ŻAR, KONIK, A MOŻE BZIK...
W POSZUKIWANIU ZNACZEŃ KATEGORII „PASJA”¹

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest po pierwsze pokazanie różnych znaczeń kategorii „pasja” funkcjonujących w edukacyjnym dyskursie publicznym (jako kluczowej idei inicjatyw, przedsięwzięć oświatowych), po drugie dokonanie systematyzacji różnych desygnatów pojęcia pasja, a w konsekwencji wskazanie filozoficznych koncepcji pasji² oraz koncepcji psychologicznych wypracowanych na podstawie systematycznie prowadzonych badań empirycznych nad mechanizmami pasji człowieka (m.in. dualistyczny model pasji³; koncepcja romantyczna pasji⁴).

Inspiracją do podjęcia „wędrowki śladami pasji” była rozmowa z Panią Profesor Marią Dudzikową dotycząca moich planów badawczych w ramach semina-

¹ Tekst jest rozszerzoną wersją wystąpienia wygłoszonego w ramach XXVIII Letniej Szkoły Młodych Pedagogów *Opowiedz mi o swojej pasji: słowem, obrazem, dźwiękiem*, Sandomierz, 15–20 września 2014. Wystąpienie zostało nagrodzone przez Pana Profesora Bogusława Śliwerskiego Przewodniczącego Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN i opublikowane w Zeszytach Naukowych Forum Młodych Pedagogów.

² Zob. J.–A. Rony, *Les passions [The passions]*, Presses Universitaires de France, Paris 1990; J.–B. Paturet, *Pouvoir de la passion [Power of passion]*, [in:] *Passions: Aliénation & liberté [Passions: Alienation & freedom]*, ed. J. A’in, Ramonville Saint-Agne, France: E’re, 2001, pp. 9–22.

³ Zob. R.J. Vallerand, C. Blanchard, G.A. Mageau, R. Koestner, C. Ratelle, M. Leonard et al., *Les passions de l’ame: On obsessive and harmonious passion*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2003, vol. 85, pp. 756–767; R.J. Vallerand, *On the Psychology of Passion: In Search of What Makes People’s Lives Most Worth Living*, „Canadian Psychological Association” 2008, vol. 49, no. 1, pp. 1–13, DOI 10.1037/0708-5391.49.1.1; G.A. Mageau, J. Carpentier, R.J. Vallerand, *The role of self-esteem contingencies in the distinction between obsessive and harmonious passion*, „European Journal of Social Psychology” 2011, vol. 41, pp. 720–729, DOI: 10.1002/ejsp.798.

⁴ Zob. E. Hatfield, G.W. Walster, *A new look at love*, Addison Wesley, Reading, MA 1978; C.F. Ratelle, N. Carbonneau, R.J. Vallerand, G. Mageau, *Passion in the romantic sphere: A look at relational outcomes*, „Motiv Emot” 2013, vol. 37, pp. 106–120, DOI 10.1007/s11031-012-9286-5.

rium Zespołu Samokształceniowego i Samopomocy Koleżeńskej Doktorów działającego pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. Dzięki temu spotkaniu uświadomiłam sobie, że wspólnym mianownikiem moich wcześniejszych zainteresowań jest pasja. Postanowiłam sprawdzić: czy stanie się on moją nową pasją badawczą?

Wędrowka śladami pasji... Trop pierwszy – „Inicjatywy z pasją w tle”

Poszukiwania znaczeń „pasji” rozpoczęłam od rozpoznania inicjatyw tematycznie powiązanych z kluczową dla mnie kategorią funkcjonujących w przestrzeni publicznej. Skoncentrowałam się głównie na przedsięwzięciach odnoszących się do rzeczywistości edukacyjnej.

W trakcie analizy inicjatyw „z pasją w tle” okazało się, że pasja jest kategorią często wykorzystywaną, a niekiedy nadużywaną w celu promocji „dobrych praktyk edukacyjnych”. Kategoria ta eksplorowana jest jako „słowo klucz” w wielu projektach realizowanych na poziomie instytucji edukacyjnych oraz organów decyzyjnych zarządzających szkołą. „Pasja” traktowana jest często jako „ozdobnik” zwyczajnych działań edukacyjnych podnoszonych do rangi sacrum. Przykładem „eksponowania” kategorii pasji w kontekście pozytywnych działań prowadzonych na terenie szkoły jest inicjatywa Katarzyny Hall (byłej Minister Edukacji Narodowej), która rok szkolny 2011/2012 ogłosiła „Rokiem Szkoły z Pasją”. Jak podkreśla Katarzyna Hall:

Rok Szkoły z Pasją ma na celu zapewnienie odpowiedniego do potrzeb i możliwości rozwoju każdego ucznia. Szkoła to nie tylko lekcje. Szkoła umożliwia również prowadzenie ciekawych działań pozalekcyjnych, współtworzonych przez organizacje pozarządowe. Jest to jeden ze sposobów wzbogacenia oferty szkoły o elementy, dzięki którym dzieci i młodzież uczą się zaangażowania, współpracy, aktywności obywatelskiej, wrażliwości na potrzeby innych. Dlatego w roku szkolnym 2011/2012 będziemy zachęcać jak największą liczbę uczestników do aktywnego angażowania się w tworzenie bogatej oferty edukacyjnej. W ten sposób chcemy przyczynić się do zmiany oblicza szkoły, aby stawała się ona miejscem coraz bardziej przyjaznym oraz lubianym przez uczniów. Szkoła z ciekawą ofertą edukacyjną sprawi, że nauka będzie dla uczniów szczególnie pasjonująca. Dlatego właśnie rok szkolny 2011/2012 ogłosiłam Rokiem Szkoły z Pasją. W szkole z pasją kierujemy się następującymi zasadami: Uczeń jest najważniejszy; Rodzice są współtwórcami szkoły; Nauczyciel rozbudza pasje uczniów; Dyrektor liderem postępu w szkole; Szkoła to nie tylko lekcje⁵.

Kolejne przedsięwzięcie związane z poprzednim to „Samorząd wspierający Szkoły z Pasją” – program prowadzony jako inicjatywa flagowa Ministerstwa Edukacji Narodowej. W ramach kampanii promowano działania na rzecz eduka-

⁵ K. Hall, *Rok szkolny 2011/2012 – Rokiem Szkoły z Pasją*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://www.szkolazpasja.men.gov.pl/index.php/7-wazne/32-rok-szkolny-20112012-rokiem-szkoly-z-pasja> [dostęp: 20.08.2014].

cji z pasją. Jak pomysłodawcy rozumieli hasło „edukacja z pasją”? Na stronie programu czytamy:

Według nas oznacza to, że szkoła jest otwarta na i dla społeczności lokalnej, że w życie szkoły włączają się różnego rodzaju instytucje, np. straż pożarna, policja, domy kultury czy organizacje pozarządowe, a uczniowie są zaangażowani w działania lokalne⁶.

Pasja odnoszona jest zatem do instytucji jako idea promująca pozytywne jej działania. Niestety w kontekście najnowszego raportu *Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły* opracowanego w 2014 roku przez Instytut Badań Edukacyjnych⁷ odzwierciedlającego rzeczywiste funkcjonowanie tej instytucji można stwierdzić, że „pod płaszczykiem szkoły z pasją”, „przyjaznej szkoły” kryje się kontrolowane, zbiurokratyzowane, zewnętrznie regulowane, adaptacyjne zaangażowanie prowadzące często do szewskiej pasji. Nawiązując do publikacji pod redakcją Marii Dudzikowej, Kariny Knasieckiej-Falbińskiej *Sprawcy i/lub ofiary działań pozornych w edukacji szkolnej* z serii *Palące problemy edukacji i pedagogiki*, szkoła jest miejscem działań pozornych⁸.

Często kategoria pasji odnoszona jest do podmiotów edukacyjnych. Przykładem akcentującym atrybuty podmiotowe pasji jest konkurs „*Uczeń/Gimnazjalista z pasją*”. Tytuł „*Gimnazjalista z pasją*” to forma wyróżnienia, nagrody dla uczniów. Kim jest uczeń z pasją? Uczeń z pasją z perspektywy organizatorów tego konkursu to hobbysta, który w czasie wolnym od nauki amatorsko zajmuje się jakąś dziedziną życia bez szkody dla własnego zdrowia i innych ludzi⁹. Pasja jest eksponowana także w cyklicznych konkursach kierowanych do uczniów szkół ponadgimnazjalnych „*Moja pasja początkiem drogi do kariery*” organizowanych przez Centrum Kształcenia Ustawicznego w Białymstoku¹⁰.

Bardzo często pasja łączona jest z profesją nauczyciela. W „obiegu” potocznym funkcjonuje hasło „*Nauczyciel z pasją*”. Jest to swego rodzaju motto promujące model nauczyciela idealnego. Kategoria nauczyciela z pasją jest filarem przewodnim cyklicznych seminariów i konferencji, m.in. seminarium *Na-*

⁶ *O programie: Samorząd z PASJĄ!* dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://www.ceo.org.pl/pl/samorzadz-z-pasja/news/samorzadz-z-pasja> [dostęp: 20.08.2014].

⁷ *Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły*, raport tematyczny, IBE, Warszawa 2014, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista/raporty/197-raport-z-badania/wykorzystanie-ewaluacji-zewnetrznej-i-wewnetrznej-przez-szkoly/1065-wykorzystanie-ewaluacji-zewnetrznej-i-wewnetrznej-przez-szkoly.html> [dostęp: 05.09.2014].

⁸ Zob. *Sprawcy i /lub ofiary działań pozornych w edukacji szkolnej*, red. M. Dudzikowa, K. Knasiecka-Falbińska, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.

⁹ *Gimnazjalista z pasją*, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://gimosiekjasielski.pl/cotopasja.html> [dostęp: 21.08.2014].

¹⁰ *Konkurs Moja pasja początkiem drogi do kariery*, CKU w Białymstoku, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://ckubialystok.pl/CkuDownload/LCDZ/2014/MojaPasja2014/Regulamin%20konkursu%20Moja%20pasja.pdf> [dostęp: 20.12.2014].

uczyciel z pasją organizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych¹¹, konferencji *Nauczycielskie pasje inspiracją dla ucznia* organizowanej przez Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie¹².

Pomimo eksponowania kategorii nauczyciel z pasją w dyskursie edukacyjnym brakuje publikacji empirycznych odnoszących się do problemu pasji zawodowej nauczycieli. Jednym z nielicznych opracowań prezentujących badania jakościowe dotyczące amerykańskich nauczycieli z pasją zawodową jest artykuł *Teachers With a Passion for the Profession*, którego autorami są Patricia H. Phelp i Tammy R. Benson¹³. W publikacjach pedeutologicznych odnajdujemy głównie próby ukazywania cech nauczyciela z pasją. Przykładem jest książka Christophera Day'a *Nauczyciel z pasją. Jak zachować entuzjazm i zaangażowanie w pracy*¹⁴. Jak podkreśla autor: podstawą dobrego nauczania jest pasja, objawiająca się między innymi poświęceniem i entuzjazmem, z jakimi nauczyciel traktuje swoich uczniów oraz nauczany przez siebie przedmiot. Nauczyciele pracujący z pasją kierują się raczej nadzieją niż optymizmem. To pracowici i praktyczni ludzie, którzy znają swój zawód i lubią swoich podopiecznych. Drzemią w nich niezgłębione pokłady intelektualnej i emocjonalnej energii, dzięki którym nigdy nie przestają się uczyć¹⁵. Nauczyciel z pasją w publikacjach traktowany jest jako osoba, która posiada ponadprzeciętne, wręcz magiczne zdolności¹⁶, a pasja jest gwarancją jego sukcesu¹⁷.

Po dokonaniu analizy inicjatyw, których kluczową kategorią, często „motem” była pasja nie odnalazłam jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czym jest pasja? Ta kategoria jest raczej traktowana jako „trik” promujący przedsięwzięcia, narzędzie przyciągające uwagę, przysłowiowy „lepek na muchy”, bo bycie człowiekiem z pasją, nauczycielem z pasją, szkołą z pasją jest w „dobrym tonie”. Jednak wczytując się w cel inicjatyw trudno odnaleźć ich wspólny mianownik określający, czym jest eksponowana w tych projektach, programach, konkursach kategoria pasji, jaka jest jej istota, jak jest ona definiowana? Pasja jawi się tu jako pojęcie abstrakcyjne, można je określić jako „to coś”, co nas napędza, co nami kieruje, stan ducha, emocji, „bycia”... Pasja to siła sprawcza działania. Siła, która jest potrzebna do realizacji przedsięwzięć i dążenia do celu.

¹¹ *Seminarium Nauczyciel z Pasją*, IBE, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://eduentuzjasci.pl/nasze-seminaria/382-seminarium-qnauczyciel-z-pasjaq.html> [dostęp: 22.08.2014].

¹² *Konferencja Nauczycielskie pasje inspiracją dla ucznia*, ODN w Krakowie, dokument elektroniczny, pobrano ze strony http://krakow.mcdn.edu.pl/adres_strony2014_10_26_21 [Dostęp: 19.12.2014].

¹³ Zob. P.H. Phelps, T.R. Benson, *Teachers With a Passion for the Profession*, „Action in Teacher Education” 2012, vol. 34,1, pp. 65-76, DOI: 10.1080/01626620.2012.642289.

¹⁴ Zob. Ch. Day, *Nauczyciel z pasją. Jak zachować entuzjazm i zaangażowanie w pracy*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ M. Menz, *Czarodziej na lekcji, czyli nauczyciel z pasją*, „Zeszyty Nauczycielskie” 2008 nr 7.

¹⁷ A. Musolf-Parol, *Pasja gwarancją sukcesu*, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://think.wsiz.rzeszow.pl/wp-content/uploads/2012/01/04-THINK-Musolf-Parol-Pasja-gwarancja-sukcesu.pdf> [dostęp: 21.08.2014].

Trop drugi – Słowniki i leksykony: wieloznaczność pojęcia pasja

Moje pierwsze intuicyjne poszukiwania znaczeń kategorii „pasja” wyzwołyły we mnie potrzebę bardziej skonkretyzowanych wyjaśnień semantycznych. Odwołałam się zatem do źródeł słownikowych. Jednak ponownie okazało się, że jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia pasji nie jest możliwe. W słownikach i leksykonach odnajdujemy wiele aspektów rozumienia pojęcia pasja. Etymologiczne pasja wywodzi się od łacińskiego czasownika oznaczającego cierpieć, to termin stosowany do bardzo silnego uczucia do osoby lub rzeczy. Pasja według *Słownika języka polskiego* to po pierwsze „wielkie zamiłowanie do czegoś”; po drugie: „przedmiot czyjejs namiętności”; po trzecie: „silny gniew”; po czwarte: „nabożeństwo wielkopostne, poświęcone rozpamiętywaniu męki Chrystusa”; po piąte w malarstwie, rzeźbie, misteriach: „cykl scen przedstawiających mękę Chrystusa”¹⁸. Analizując dwa pierwsze ujęcia pasji, można stwierdzić, że jest to szczególne zamiłowanie, upodobanie do czegoś, ulubione zajęcie traktowane amatorsko jako przedmiot osobistego zainteresowania i źródło odprężenia w czasie wolnym od nauki lub pracy zawodowej.

Interesujące atrybuty znaczeniowe pasji wyłaniają się na podstawie analizy synonimów frazy pasja: „amok, furia, rozjuszenie, rozsierdzenie, silny gniew, szał, wściekłość, złość; bzik, feblik, inklinacja, konik, mania, predylekcja, predyspozycja, skłonność, słabość, upodobanie, zamiłowanie, żyłka; entuzjizm, gorliwość, ogień, żar, zapał; hobby, konik”. Pasjonować: „przejmować kogoś do głębi, pochłaniać, absorbować, porywać, podniecać, emocjonować, roznamiętniać, entuzjasmować, porywać, ożywiać”¹⁹. Pasja może mieć różne oblicza: może być *twórcza, szewska*. Odnoszona jest do różnych typów aktywności człowieka: *pasja naukowa, badawcza, bibliofilska, zbieracka, malarska, myśliwska, karciana, pasja pracy do pracy*. Pasja wiązana jest z konkretnym działaniem: *pasja czytania, pisania, poznania czegoś*. Można coś robić z pasją, np. *pracować z pasją; budzić, zaszczepiać w kimś pasję do czegoś; coś jest, staje się czyjąś pasją; można mieć jakąś pasję*. Potocznie mówiąc, można *lubić coś pasjami, lubić coś namiętnie, przepadać za czymś*.

Trop trzeci – Teorie, badania naukowe: mechanizmy i modele pasji

Po dokonaniu analizy słownikowych ujęć pasji rozpoczęłam systematyczne poszukiwania znaczeń kategorii pasji, odnosząc się do różnych dyscyplin nauki. Poszukując koncepcji pasji, mój entuzjizm i zaangażowanie nieco się zmniejszyły, gdyż nie odnalazłam zbyt wielu polskich publikacji z tego zakresu. Na szczęście nowy „żar poszukiwań” roznieciła baza EBSCO²⁰, dzięki której „wytropiłam” koncepcje filozoficzne oraz psychologiczne odnoszące się do pasji.

¹⁸ L. Drabik, E. Sobol, *Słownik języka polskiego*, Akademia Języka Polskiego PWN, Warszawa 2007, s. 363.

¹⁹ W. Cienkowski, *Synonimy*, WSiP, Warszawa 1990, s. 133.

²⁰ Zob. <http://www.ebsco.pl/>.

FILOZOFICZNE KONCEPCJE PASJI

Dzięki analizie literatury okazało się, że pasja od dawna jest w kręgu zainteresowań filozofii²¹. Kartezjusz (1596–1650) zdefiniował pasję jako silne emocje związane ze sferą behawioralną. Spinoza (1632–1677) uważał, że ludzie z pasją odczuwają cierpienie, są jej niewolnikami, gdyż pasja kontroluje ich życie. Hegel (1770–1831) twierdził natomiast, że pasja jest konieczna, aby uzyskać najwyższe osiągnięcia²².

PSYCHOLOGICZNE KONCEPCJE PASJI

Analizy psychologiczne dotyczące pasji skoncentrowane są głównie na jej motywacyjnym aspekcie²³, pasja jest traktowana także jako uzależnienie psychologiczne²⁴. Niektórzy psychologowie analizują pasję w kontekście twórczości człowieka²⁵. Jednak pierwsze badania empiryczne dotyczące pasji odnosiły się głównie do romantycznej koncepcji pasji²⁶. W latach dziewięćdziesiątych serię systematycznie prowadzonych badań empirycznych z zakresu psychologii pasji zapoczątkował Robert J. Vallerand – profesor psychologii z Université du Québec w Montréalu w Kanadzie²⁷. Vallerand i jego współpracownicy²⁸, odnosząc się do m.in. do teorii samostanowienia (*Self-determination theory – SDT*) Deciego i Ryana²⁹ skonstruowali Skalę Pasji (*The Passion Scale*). Kwestionariusz zawierał skalę oceniającą pasję, jej różne elementy definicyjne. Na podstawie badań pasji w różnych dziedzinach życia prowadzonych przy zastosowaniu Skali Pasji (900 badanych) opracowano dualistyczny model pasji³⁰.

DUALISTYCZNY MODEL PASJI

Zgodnie z dualistycznym modelem pasji ludzie angażują się w różne działania w nadziei na zaspokojenie podstawowych potrzeb psychologicznych: autonomii (pragnienia odczuwania osobistej inicjatywy), kompetencji (pragnienia

²¹ Zob. J.-A. Rony, *Les passions [The passions]...*, op.cit.

²² Za: J.-B. Paturet, *Pouvoir de la passion [Power of passion]...*, op.cit., pp. 9–22.

²³ Zob. N.H. Frijda, B. Mesquita, J. Sonnemans, S. Van Goozen, *The duration of affective phenomena or emotions, sentiments and passions*, [in:] *International review of studies on emotion*, ed. K.T. Strongman, Wiley, New York 1991, pp. 187–225.

²⁴ Zob. M.L. Sachs, *Running addiction*, [in:] *Psychology of running*, eds. M.H. Sacks & M.L. Sachs, Human Kinetics, Champaign, IL 1981, pp. 116–126.

²⁵ Zob. C. Goldberg, *The interpersonal aim of creative endeavor*, „Journal of Creative Behavior” 1986, vol. 20, pp. 35–48.

²⁶ Zob. E. Hatfield, G.W. Walster, *A new look at love...*, op.cit.

²⁷ http://professeurs.uqam.ca/component/savrepertoireprofesseurs/ficheProfesseur?mId=HrlcZcO1sew_

²⁸ R.J. Vallerand, C. Blanchard, G.A. Mageau, R. Koestner, C. Ratelle, M. Leonard et al., *Les passions de l'ame: On obsessive and harmonious passion...*, op.cit., pp. 756–767.

²⁹ R.M. Ryan, E.L. Deci, *Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being*, „American Psychologist” 2000, vol. 55, pp. 68–78.

³⁰ R.J. Vallerand, C. Blanchard, G.A. Mageau, R. Koestner, C. Ratelle, M. Leonard et al., *Les passions de l'ame: On obsessive and harmonious passion...*, op.cit., pp. 756–767.

aby skutecznie oddziaływać na środowisko) oraz związku z innymi (chęci integracji ze znaczącymi innymi). Z tego względu, że często człowiek nie ma możliwości realizacji tych potrzeb w sferze edukacyjnej (szkole) i sferze zawodowej próbuje zaspokajać je w trakcie realizacji innych działań w czasie wolnym (np. sport, szachy, muzyka itp.). W końcu, po okresie prób i błędów, większość ludzi zaczyna wykazywać preferencje dla niektórych działań, szczególnie tych, które są przyjemne i dających zadowolenie oraz poczucie kompetencji, autonomii i integracji. Działania te stają się pasją człowieka. Robert J. Vallerand definiuje pasję jako silną potrzebę działania w określonym kierunku, inwestowania czasu i energii³¹. Działania te wręcz stanowią wyznacznik tożsamości człowieka (np. osoby, które pasjonują się grą w koszykówkę stają się koszykarzami itp.)³². Zgodnie z dualistycznym modelem pasji wyróżnia się dwa jej rodzaje: obsesyjną i harmonijną. Pasja obsesyjna prowadzi do niekontrolowanego działania. Ludzie z obsesyjną pasją mogą doświadczać niekontrolowanej chęci działania, nie biorąc pod uwagę konsekwencji swojego zaangażowania (pasja kontroluje ich życie), może ona przynieść negatywne emocje, konflikty (np. profesor uniwersytetu z obsesyjną pasją do gry na gitarze może nie być w stanie oprzeć się zaproszeniu do nocnego grania na gitarze z przyjaciółmi w noc poprzedzającą jego ważny zawodowo wykład, który nie jest przygotowany). Osoby z obsesyjną pasją są uzależnione od aktywności, która może doprowadzić do konfliktów i negatywnych emocji, frustracji w innych dziedzinach życia (np. gdy w czasie realizacji pasji powinien robić coś innego, a potrzeba obsesyjnego działania jest silniejsza; profesor – obsesyjnie pasjonujący się muzyką, gdy wybierze przygotowanie wykładu, a nie jam session ma problem z koncentracją z powodu utraconej możliwości bardziej pasjonującego działania, może odczuwać wręcz cierpienie)³³. Harmonijna pasja związana jest z autonomiczną internalizacją działalności – obiektu pasji, z którą utożsamia się dana osoba. Internalizacja następuje, gdy osoba naturalnie zaakceptowała działalność jako istotną, zintegrowaną z jej życiem, posiada autoteliczną motywację do działania. Człowiek z harmonijną pasją nie doświadcza niekontrolowanej chęci zaangażowania się w pasjonującą go działalność, ale raczej swobodnie ją wybiera, angażuje się w działalność, ale pasja go „nie przytłacza”³⁴, jest ona w harmonii z innymi aspektami życia człowieka³⁵, dzięki czemu jest związana z pozytywnymi doświadczeniami³⁶. W związku z tym ludzie z harmonijną pasją są w stanie w pełni skupić się na zadaniu (koncentracja, odczuwanie satysfakcji, nieodczuwanie konfliktu pomię-

³¹ Ibidem.

³² R.J. Vallerand, *On the Psychology of Passion: In Search of What Makes People's Lives Most Worth Living...*, op.cit., pp. 1–13, DOI 10.1037/0708-5391.49.1.1.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ R.M. Ryan, E.L. Deci, *Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being...*, op.cit., pp. 68–78.

³⁶ Zob. H.S. Hodgins, C.R. Knee, *The integrating self and conscious experience*, [in:] *Handbook of self-determination research*, eds. R.M., Ryan, E.L. Deci, University of Rochester Press, Rochester, NY 2002.

dzy pasją a innymi dziedzinami życia). Potrafią oni kontrolować swoje działania i sami decydują, kiedy będą angażować się w pasjonujące ich aktywności (profesor z harmonijną pasją do muzyki będzie w stanie zrezygnować z jam session na rzecz przygotowania wykładu)³⁷.

Założenia dualistycznego modelu pasji zostały uzupełnione dzięki innym badaniom³⁸. Badania dowiodły, że pasja harmonijna jest związana z pozytywnymi uczuciami oraz wzrostem dobrostanu psychicznego, dzięki niej człowiek jest sprawniejszy w działaniu, pozwala ona także na nawiązywanie pozytywnych interakcji społecznych³⁹. Obsesyjna pasja rodzi negatywne emocje, konflikty, frustracje – może prowadzić do wycieńczenia oraz doprowadzić do problemów zdrowotnych⁴⁰. Na poziomie interpersonalnym pasja obsesyjna jest związana z negatywnymi ocenami relacji z innymi ludźmi⁴¹.

KONKLUZJA

Na podstawie powyższych intuicyjnych poszukiwań znaczenia kategorii pasja oraz analiz teoretycznych i empirycznych można stwierdzić, że pasja jest związana z „niewidzialną siłą”, która sprawia, że wielu ludzi jest pasjonatami działań, obiektów, a nawet relacji międzyludzkich. Siła ta skłania ich do poświęcania się swojej pasji, sprawia, że odczuwają oni skłonność do tej działalności, czują potrzebę inwestowania swojego czasu i energii w realizację swojej pasji. Pasja może mieć zarówno pozytywne, jak i negatywne znaczenie dla życia człowieka (pasja harmonijna – autonomiczna potrzeba działania i pasja obsesyjna – wewnętrzna presja pasji)⁴². Zgodnie z koncepcją Valleranda pasję można rozwijać. Proces pasji obejmuje trzy etapy: wybór interesującej działalności, obiektu działań, osobistą ewaluację działalności oraz internalizację pasjonującej działalności jako elementu tożsamości człowieka. Wszystkie trzy etapy są ze

³⁷ R.J. Vallerand, *On the Psychology of Passion: In Search of What Makes People's Lives Most Worth Living...* op.cit., pp. 1-13, DOI 10.1037/0708-5391.49.1.1

³⁸ Zob. R.J. Vallerand, K. Lafrenière, *Passion for a Cause, Passion for a Creed: On Ideological Passion, Identity Threat, and Extremism* Blanka Rip, „Journal of Personality” 2011, Wiley Periodicals, Inc. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2011.00743; R.J. Vallerand, *From Motivation to Passion: In Search of the Motivational Processes Involved in a Meaningful Life*, „Canadian Psychological Association” 2012, vol. 53, no. 1, pp. 42–52, DOI: 10.1037/a0026377; J.S. Bureau, R.J. Vallerand, N. Ntoumanis, K. Lafreniere, *On passion and moral behavior in achievement settings: The mediating role of pride*, „Motiv Emot” 2013, vol. 37, pp. 121–133, DOI 10.1007/s11031-012-9292-7.

³⁹ F.L. Philippe, R.J. Vallerand, N. Houffort, G. Lavigne, E.G. Donahue, *Passion for an activity and quality of interpersonal relationships: The mediating role of emotions*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2010, vol. 98, pp. 917–932.

⁴⁰ Zob. R.J. Vallerand, C. Blanchard, G.A. Mageau, R. Koestner, C. Ratelle, M. Leonard et al., *Les passions de l'ame: On obsessive and harmonious passion...*, op.cit., pp. 756–767.

⁴¹ F.L. Philippe, R.J. Vallerand, N. Houffort, G. Lavigne, E.G. Donahue, *Passion for an activity and quality of interpersonal relationships: The mediating role of emotions...*, op.cit., pp. 917–932.

⁴² I.S. Parastatidou, G. Doganis, Y. Theodorakis, S.P. Vlachopoulou, *Exercising with Passion: Initial Validation of the Passion Scale in Exercise* „Physical Education and Exercise Science” 2012, vol. 16, pp. 119–134, DOI: 10.1080/1091367X.2012.657561.

sobą połączone, ale nie odkryto, który z nich jest wyznacznikiem rozwijającym u człowieka harmonijną lub obsesyjną pasję⁴³.

Pomimo badań empirycznych dotyczących pasji, prowadzonych głównie na gruncie psychologii, pasja kryje w sobie jeszcze wiele zagadek, niejasności i tajemnic. Szczególnie w interesującym mnie kontekście pedeutologicznym nie jest kategorią rozpoznaną badawczo.

Nawiązując do tytułu niniejszego artykułu, mogę stwierdzić, że moje pierwsze poszukiwania kategoriałne sprawiły, że „pasja” wyzwoliła we mnie entuzjazm, zaangażowanie, żar i powoli staje się moim konikiem – pasją harmonijną, mam tylko nadzieję, że nie będzie bzikiem, czyli obsesją badawczą.

BIBLIOGRAFIA

Bureau J.S., Vallerand R.J., Ntoumanis N., Lafreniere K., *On passion and moral behavior in achievement settings: The mediating role of pride*, „Motiv Emot” 2013, vol. 37, DOI 10.1007/s11031-012-9292-7.

Cienkowski W., *Synonimy*, WSiP, Warszawa 1990.

Day Ch., *Nauczyciel z pasją. Jak zachować entuzjazm i zaangażowanie w pracy*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008.

Drabik L., Sobol E., *Słownik języka polskiego*, Akademia Języka Polskiego PWN, Warszawa 2007.

Frijda N.H., Mesquita B., Sonnemans J., Van Goozen S., *The duration of affective phenomena or emotions, sentiments and passions*, [in:] *International review of studies on emotion*, ed. K.T. Strongman, Wiley, New York 1991.

Gimnazjalista z pasją, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://gimosiekjasielski.pl/cotopasja.html> [dostęp: 21.08.2014].

Goldberg C., *The interpersonal aim of creative endeavor*, „Journal of Creative Behavior” 1986, vol. 20.

Hall K., *Rok szkolny 2011/2012 – Rokiem Szkoły z Pasją*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://www.szkolazpasja.men.gov.pl/index.php/7-wazne/32-rok-szkolny-20112012-rokiem-szkoly-z-pasja> [dostęp: 20.08.2014].

Hatfield E., Walster G.W., *A new look at love*, Addison Wesley, Reading, MA 1978.

Hodgins H.S., Knee C.R., *The integrating self and conscious experience*, [in:] *Handbook of self-determination research*, eds. R. M., Ryan, E.L. Deci, University of Rochester Press, Rochester, NY 2002.

Konferencja Nauczycielskie pasje inspiracją dla ucznia, ODN w Krakowie, dokument elektroniczny, pobrano ze strony http://krakow.mcdn.edu.pl/adres_strony2014_10_26_21 [dostęp: 19.11.2014].

Konkurs Moja pasja początkiem drogi do kariery, CKU w Białymstoku, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://ckubialystok.pl/CkuDownload/LCDZ/2014/MojaPasja2014/Regulamin%20konkursu%20Moja%20pasja.pdf> [dostęp: 20.12.2014].

Mageau G.A., Carpentier J., Vallerand R.J., *The role of self-esteem contingencies in the distinction between obsessive and harmonious passion*, „European Journal of Social Psychology” 2011, vol. 41, DOI: 10.1002/ejsp.798.

Menz M., *Czarodziej na lekcji, czyli nauczyciel z pasją*, „Zeszyty Nauczycielskie” 2008 nr 7.

Musolf-Parol A., *Pasja gwarancją sukcesu*, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://think.wsiz.rzeszow.pl/wp-content/uploads/2012/01/04-THINK-Musolf-Parol-Pasja-gwarancja-sukcesu.pdf> [dostęp: 21.08.2014].

⁴³ R.J. Vallerand, *On the Psychology of Passion: In Search of What Makes People's Lives Most Worth Living...*, op.cit., pp. 1–13, DOI 10.1037/0708-5391.49.1.1.

O programie: Samorząd z PASJĄ! dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://www.ceo.org.pl/samorzadz-z-pasja/news/samorzadz-z-pasja> [dostęp: 20.08.2014].

Parastatidou I.S., Doganis G., Theodorakis Y., Vlachopoulou S.P., *Exercising with Passion: Initial Validation of the Passion Scale in Exercise*, „Physical Education and Exercise Science” 2012, vol. 16, DOI: 10.1080/1091367X.2012.657561.

Paturet J.-B., *Pouvoir de la passion [Power of passion]*, [in:] *Passions: Alienation & liberte’ [Passions: Alienation & freedom]*, ed. J.A. in, Ramonville Saint-Agne, France: E. re, 2001.

Phelps P.H., Benson T.R., *Teachers With a Passion for the Profession*, „Action in Teacher Education” 2012, vol. 34,1, DOI: 10.1080/01626620.2012.642289.

Philippe F.L., Vallerand R.J., Houliort N., Lavigne G., Donahue E.G., *Passion for an activity and quality of interpersonal relationships: The mediating role of emotions*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2010, vol. 98.

Ratelle C.F., Carbonneau N., Vallerand R.J., Mageau G., *Passion in the romantic sphere: A look at relational outcomes*, „Motiv Emot” 2013, vol. 37, DOI 10.1007/s11031-012-9286-5.

Rony J.-A., *Les passions [The passions]*, Presses Universitaires de France, Paris 1990.

Ryan R.M., Deci E.L., *Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being*, „American Psychologist” 2000, vol. 55.

Sachs M.L., *Running addiction*, [in:] *Psychology of running*, eds. M.H. Sacks & M.L. Sachs, Human Kinetics, Champaign, IL 1981.

Seminarium Nauczyciel z Pasją, IBE, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://eduentuzjasci.pl/nasze-seminaria/382-seminarium-qnauczyciel-z-pasjaq.html> [dostęp: 20.08.2014]

Sprawcy i/lub ofiary działań pozornych w edukacji szkolnej, red. M. Dudzikowa, K. Knaściecka-Falbińska, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.

Vallerand R.J., Lafrenière K., *Passion for a Cause, Passion for a Creed: On Ideological Passion, Identity Threat, and Extremism Blanka Rip*, „Journal of Personality” 2011, Wiley Periodicals, Inc. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2011.00743.

Vallerand R.J., Blanchard C., Mageau G.A., Koestner R., Ratelle C., Leonard M. et al., *Les passions de l’ame: On obsessive and harmonious passion*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2003, vol. 85.

Vallerand R.J., *From Motivation to Passion: In Search of the Motivational Processes Involved in a Meaningful Life*, „Canadian Psychological Association” 2012, vol. 53, no. 1, DOI: 10.1037/a0026377.

Vallerand R.J., *On the Psychology of Passion: In Search of What Makes People’s Lives Most Worth Living*, „Canadian Psychological Association” 2008, vol. 49, no. 1, DOI 10.1037/0708-5391.49.1.1.

Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły, raport tematyczny, IBE, Warszawa 2014, dokument elektroniczny, pobrano ze strony <http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista/raporty/197-raport-z-badania-wykorzystanie-ewaluacji-zewnetrznej-i-wewnetrznej-przez-szkoly/1065-wykorzystanie-ewaluacji-zewnetrznej-i-wewnetrznej-przez-szkoly.html> [dostęp: 05.09.2014].

Strony internetowe:

http://professeurs.uqam.ca/component/savrepertoireprofesseurs/ficheProfesseur?mId=HrIcZcO1sew_
<http://www.ebsco.pl/>.

Author: Beata Kunat

Title: Enthusiasm, engagement, fervor, hobby or maybe craze... In the search for the meanings of the category of ‘passion’

Key words: passion, philosophical concepts of passion, psychological concepts of passion

Discipline: Pedagogics

Language: Polish

Document type: Article

Abstract

The aim of the article is firstly to illustrate various meanings of the category of ‘passion’ which function in the public educational discourse (as a key idea of initiative, educational undergoing). Secondly, it depicts an attempt to systematise different designatum of ‘passion’ concept, and in consequence to indicate philosophical concepts of passion and psychological concepts elaborated on the basis of systematically conducted empirical researches on human’s passion mechanisms (i.a the dualistic model of passion according to R.J. Vallerand; romantic concept of passion).

